

УДК 398.21: 398.41 (477.87)

Символізм міфологічних образів у народних казках Закарпаття

В.В. ОЛІЙНИК

Мукачівський державний університет, м. Мукачеве, Україна, E-mail: Magda_Gorvat@mail.ru

Авторське резюме

В статті проаналізовано основні процеси трансформації анімістичних вірувань українців Закарпаття. Простежено шляхи переосмислення питання дуальності в закарпатських народних казках. Визначено шляхи та форми інтерпретацій демонологічних вірувань у казках Закарпаття. Зазначимо, що вчені дійшли висновку, що народні світоглядні уявлення – це надзвичайно складне переплетіння архаїчних, переважно язичницьких, християнських та більш пізнього походження уявлень, в основі яких лежить не тільки віра у чудодійність, але й вагомий емпіричний досвід поколінь. Підкреслимо, що тривала збереженість на Закарпатті натуральних і напівнатуральних господарських устоїв, панування патріархальних відносин у сімейному і громадському побуті обумовили консервацію у цьому регіоні давніх світоглядних понять, уявлень і вірувань з давніми анімістичними і антропоморфічними поглядами на сили і явища природи з людьми, наділеними надприродними силами і можливостями, з тваринами і рослинами, предметами і явищами природи, і духами та демонічними істотами, магічними діями, чаруваннями, ворожінням, добрими і поганими прикметами. Демонологічні образи віддавна і донині, віддзеркалюючи світоглядні основи народної культури, крізь переосмислення в казках, повір'ях, приказках транслюють етнокультурний ментальний код народу. Протистояння демонічних сил високим духовним символам у народних казках Закарпаття відтворюють одвічне метафоричне протистояння двох протилежностей, двох світів – темного і світлого.

Ключові слова: анімістичні вірування, демонологія, закарпатські народні казки, міфологічний символ, образ відьми, образ чорта.

Symbolism mythological characters in fairy tales Transcarpathia

V.V. OLIIYNYK

Odessa I.I. Mechnikov national university, Odessa, Ukraine, E-mail: Magda_Gorvat@mail.ru

Abstract

The article analyzes the basic processes of transformation animistic beliefs of the Ukrainians of Transcarpathia. Explored ways to rethink the question of duality in Zakarpats'ka folk tales. The ways and forms of interpretation demonological vrvany in fairy tales Transcarpathia. Note that the scientists have concluded that popular ideas - this is a very complex web of archaic, perevazhno pagan, Christian and later the origin of ideas, which are based on faith not only in chudodiynist but mizhpokolinny huge experience of people. We emphasize that the continued survival in the Carpathian natural and semi-subsistence economic foundations, the dominance of patriarchal attitudes in family and social life led to conservation in the region of ancient philosophical concepts, ideas and beliefs with ancient animistic and anthropomorphic views on power and natural phenomena to people endowed with supernatural powers and abilities, with animals and plants, objects and phenomena of nature and spirits and demonic creatures, magic acts, magic, divination, good and bad signs. Demonological images of old and now, reflecting the ideological foundations of popular culture, through rethinking in fairy tales, legends, sayings broadcast code ethnocultural mental people. Opposition demonic forces - high spiritual characters in folk tales Transcarpathia reproduce metaphorical eternal confrontation between two opposites, between two worlds - dark and light.

Keywords: animist beliefs, demonology, Transcarpathian folk tales, image of the devil, mythological symbol, image of witches.

Віра у надприродне – головне, що з давніх часів і донині єдине суто народні та офіційно-релігійні вірування. А співвідношення надприродного і набутого досвідом у соціокультурній генезі завжди визначало різницю між різними шарами духовної культури.

Як відомо, осмислити складну проблему становлення духовності народу можна лише за умови, коли відомо все, що ним накопичено і відомо, як ішло це накопичення. Про особливості цього процесу дають певне уявлення наукові розвідки дослідників багатьох поколінь, які не тільки нагромаджували фактичний матеріал з народних вірувань і повір'їв, а й висловлювали своє ставлення до нього, розкриваючи власне бачення сві-

© В.В. Олійник, 2015

ту. Ось чому такі цінні для нас пам'ятки народної духовної культури - і як джерело народного світогляду, і як джерело наукової думки.

Дослідники ж XIX ст. переважно обмежувалися розвідками у сфері демонології, майже не торкаючись міфологічних та світоглядних народних уявлень, саме в яких, власне, і криється природа духовності народу.

Постановка проблеми. Варто відзначити, що намагання проаналізувати розвиток анімістичних уявлень українського народу, частково були реалізовані в розвідках українських народознавців кінця XIX – початку XX ст.: Т. Рильського («К изучению украинского народного мировоззрения»), Х. Ящуржинського («О превращени-

ях в малорусских сказках»), П. Житецького («Малорусские вирши нравоучительного содержания»), І. Франка («К истории южнорусских апокрифических сказаний»), І. Бенківського («Смерть, погребение и загробная жизнь по понятиям и верованиям народа»).

Грунтуючись на цьому фонді знань, сучасні вчені дійшли висновку, що народні світоглядні уявлення – це надзвичайно складне переплетіння архаїчних, переважно язичницьких, християнських та більш пізнього походження уявлень, в основі яких лежить не тільки віра у чудодійність, а й величезний міжпоколінний досвід людей.

Відповідно до такої концепції розроблена і структура народних вірувань та повір'їв, прийнята сучасною етнографічною наукою. Вона включає три основні типи вірувань та повір'їв, кожен з яких у свою чергу складається з підтипів.

На особливу увагу в даному контексті заслуговують казки Закарпаття, адже саме в них простою народною мовою подається зашифрована світоглядна інформація. Саме семіотика народної казки відображає духовний світ народу. А нерозривний зв'язок народної казки з міфологією та обрядовістю можна віднайти у працях І. Франка, О. Афанасьєва, Т. Краюшкіної, Д. Лихачова, Є. Мелетинського, Е. Новик, Є. Нейолова, О. Потебні.

Аналіз досліджень і публікацій. Анімалістичні уявлення українців Закарпаття, що дійшли до наших днів у народних переказах, легендах і віруваннях, досить незначні. Але і ті відомі завдяки етнографічним дослідженням Петра Лінтура [3], Євгена Фенцика [14] Володимира Гнатюка [1], Федора Потушняка [10]. Серед сучасних дослідників традиційної духовної культури Закарпаття слід відмітити праці таких відомих краян, як Павло Федака [15], Михайло Тиводар [12], Оксана Тиховська [13], котрі підкреслюють, що у традиційному світогляді українців Закарпаття існувало уявлення про світ духів як неземний простір. Та актуальними і неопрацьованими залишаються генеза демонологічних образів та світоглядні трансформації в казках та народних віруваннях краю що є «душею» традиційної культури українців Закарпаття.

Варто відзначити, що новим поглядом у вітчизняній фольклористиці є дослідження Оксани Тиховської, де науковець осмислює різні етапи різні етапи взаємодії української ментальності з колективним несвідомим, метафорично персоніфікованим у чарівних казках. Дослідниця проводить вперше в українській фольклористиці психоаналітичне дослідження українських народних чарівних казок Закарпаття [13, с. 5].

Варто підкреслити, що тривала збереженість на Закарпатті натуральних і напівнатуральних господарських устоїв, панування патріархальних відносин у сімейному і громадському

побуті обумовили консервацію у цьому регіоні давніх світоглядних понять, уявлень і вірувань. Про це свідчать зібрані і опубліковані Ф. Потушняком у «Літературній неділі» народні вірування. Це вірування з давніми анімалістичними і антропоморфічними поглядами на сили і явища природи з людьми, наділеними надприродними силами і можливостями, з мертвими, тваринами і рослинами, предметами і явищами неживо; природи і духами та демонічними істотами, магічними діями, чаруваннями, ворожінням, добрими і поганими прикметами [8, с. 26].

Як зазначає Михайло Тиводар у праці «Етнографія Закарпаття» – у народному світогляді потойбічний світ знаходиться під землею. Це світ пекла й смерті, місцеперебування нечистих духів і грішників. Нечисті духи (демони, «непевне», біси, чорти) – це безтілесні істоти, що здатні прибрати будь-яку форму. В народних віруваннях усі вони походять від Диявола (Чорта), що вже існував до створення світу. Творячи світ, Бог побачив його в морській піні і взяв з собою. Дияволу захотілось мати товариство. Бог порадив йому вмочити у воду палець, стріпнути ним позаду себе і він матиме товариша. Але Чорт умочив всю руку і трусив нею, поки не набралось багато демонів. Підбурювані Дияволом, вони збунтувались проти Бога, а Бог скинув їх на землю. Котрий де впав, там і залишився: у воді – водяник, у болото – болотяник, у поле – польовик, у садибу – домовик [12, с. 123].

Мета дослідження – вивчення генези демонологічних образів у народних казках Закарпаття, що віддзеркалюються в дуалістичному світоглядному протистоянні добра і зла та проєктують в сучасність давні світоглядні імперативи. Вартим уваги є також пошук механізмів збереження специфічних рис національної ментальності та самобутності українського світобачення, відображеного в народних віруваннях. Незважаючи на наявний науковий доробок, порушена тема залишається відкритою. Але, оскільки вже є певні узагальнення, у статті вирішено зробити компаративне дослідження, яке буде основою подальших розробок.

Виклад основного матеріалу. В народних казках Закарпаття, ми знаходимо полярно протилежні варіанти відношення народу до персоніфікованих образів духів полів та лісів, так у казках «Цар Дикого лісу» та «Молочливий колодязь» прообраз Духа постає переосмисленням давнього божества, подібного до Пана, Дикого чоловіка, що має владу над флорою й фауною. Персоніфікований образ Духа часто набуває як антропоморфної, так і зооморфної форми [4, с. 35].

З етнографічних досліджень краю відомо, що до людини нечисті духи (демони) ставляться вороже. За народними віруваннями вони переховуються у скелях, прірвах, безоднях, печерах, зворах, бур'янах, бузині, опустілих хатах, млинах, на пустирях, роздоріжжі, понад потоками,

у болотах і т. ін. Всі демони (нечисті) належать до нижчого світу. Вони не мають ні початку, ні кінця. Хоча вони стоять дещо вище від людей, але їх душа – зло. Народна традиція вважає, що людина за своєю формою і духом значно досконаліша від демонів – ця тенденція виразно розкривається і в сюжетах багатьох народних казок Закарпаття. Так, до прикладу протистояння добра, що уособлене в образі юнака у казці «Іван – коровин син» успішно протистоїть демонічному «духу», який, в свою чергу, персоніфікований антропоморфну або зооморфну подоби [3, с. 36]. А в казці «Медвідь Іванко» головному героєві протистоїть образ демона як уособлення світоглядного зла [6, с. 57].

Федір Потушняк у праці «Демони в народній віруванні» стверджує – нечисті вершать свої справи переважно вночі, рідше опівдні, під час великих бур, завірюх і роблять всяке зло природі, щоб нашкодити людям. Вночі вони можуть заманити людину на неприступні місця, болота і прірви та згубити її. Вони світяться «несправжніми вогниками», проникають через найменші щілини і роблять зло. Тому людям треба знати, як від них захиститись молитвами, священними предметами, заклинаннями, обманюваннями чи задобрюваннями. За народними віруваннями «нечисті духи» бояться хреста, свяченої води, проскури, свічки, ладану, церковного дзвону, кукурікання півня, вогню, грому і блискавки, часнику, полину і т. ін. [9, с. 15]

Зауважимо, що в народній традиції українців Закарпаття є два уявлення про Чорта: одне – правдиве народне, а інше – християнсько-релігійне. Хоча вони й переплелись, в них переважає дуалістичний дискурс християнсько-релігійних уявлень про диявола як абсолютне зло, якому протистоїть творець добра – Бог. Народна традиція приписує чортам не лише їх загадкові можливості наносити шкоду природі й людям, а й різні корисні справи, якщо людина запродасть їм свою душу. Загалом народні вірування про чортів зливаються з уявленнями про демонічні сили. В народній уяві чорт – звичайний демон, нижча міфологічна істота. В його образах уособлюються сили зла та їх прагнення, почуття і справи. Чорти, блукаючи світом і маскуючись, роблять свої лихі справи. Чорт може набрати образ кучера і на бричці везти селян на ярмарок. Опівночі чи опівдні його можна зустріти на роздоріжжі. За народними уявленнями домівкою чортів є пекло, але кожен з них перебуває й там, де вони впали, коли Бог скинув їх з Неба. На землі чорти маскуються у людей і тварин, блукають світом і творять зло: в корчмах співають «соромницьких» пісень [12, с. 76].

У казках народна традиція зображує чортів по-різному. Звичайно вони уявлялись низькими, череватими, рогатими, хвостатими, з кінськими копитами чоловіки з потворним обличчям. Подекуди народна уява малювала їх як маленьких і горбатих чоловічків, а інколи – високих і сухих

чоловіків на тоненьких ногах. Зазвичай вони уявлялись одягнутими в ошатний одяг з люлькою, в якій безперервно палають «чортове зілля» [3].

Варто відзначити деяку популярність в народних віруваннях та переосмислення у казках Закарпаття образу відьми. «Чортиця», «Шесниця», «Босоркань» – в народних віруваннях – дводушниця, демонічна істота, яка є втіленням дуального земного та потойбічного. На Закарпатті і донині зберігаються вірування, що відьма здатна викликати сильний вітер, який вирве дерева, дощ, сльоту, хмари і спеку, насилати хвороби, перевтілюватись в будь-що чи будь-кого: кішку, собаку, гадюку, мишу, кажана, колесо, кочергу, пральник і т. ін. Вона намастить волосся коров'ячим маслом, розпусить волосся, сідає на віник, кочергу, ступу, котел, терлицю чи сідає на возик, запряжений чорними кішками, або на плечі чужому чоловікові та літає й забавляється з чортами та іншими нечистими [12, с. 45].

Як підкреслює Федір Потушняк: «Напередодні Благовіщення, Живного четверга і Юря, тобто три рази в році, або ж кожного нового чи старого Місяця відьми на високих гірських схилах проводять свої зборища, на яких радяться, як шкодити людям, перш за все своїм ворогам. Тут вони влаштовують свої гульбища разом з чортами. Якщо зустрінуть якусь людину, то забирають її з собою на гульбище, на якому він бачить різні привиди. Як прокукурікає перший півень, сила відьом закінчується, а чоловік виявить, що він лежить в терню. Вдень відьми проводять різні чари зі шкідливим зіллям. Людині, у сні відьма може з'явитись як тінь, як «мара» (марєво), як жінка в білім платті, дуже суха, з довгими курячими ногами і сухими руками. Якщо тоді проснутись, то її можна побачити як тінь, як марєво («мару»). Тоді її можна схопити і цвяхом з підкови прибити до стіни і затримати до ранку» [10, с. 21].

Народна казка Закарпаття розглядає образ відьми в кількох варіантах: відьма, котра отримала силу по спадковості і відьма «навчена», тобто та, що здобула відповідні знання в дорослому віці. В казках: «Марійка й баба-відьма» та «Про дідову дочку й бабину дочку й бабу босорканю» образ відьми уособлює фемінну складову ментального зла, що протистоїть юній кмітливій героїні, котра уособлює чистоту, світлий бік людської душі. Ця боротьба закінчується перемогою світлої сторони над темною, а юності – над старістю [5, 245–252].

В описах Ф. Потушняка переважають вірування, пов'язані зі злими намірами і діями. Чорнокнижники, як підкреслює автор, – це дводушники, які бувають дуже добрі та вчені. Вони керують усіма загадковими атмосферними явищами в природі. Саме слово означає людину, яка сидить в книгах або дуже багато читає і знає через те всілякі таємниці. В народній уяві чорнокнижник робить град, керує вітрами і хмара-

ми. В уяву про чорнокнижника злилося кілька елементів: вітряника, лісного чоловіка, мудрого книжника тощо.

Але найстійкіший його образ – це зображення чорних хмар, що несуть дощ у символі чорного чоловіка, який є уособленням мудрості і сприяє порядку в природі. Взагалі, це образ дуже суперечливий і в народі сприймається неоднозначно. Частина вірувань, описаних Федором Потушняком, присвячена істотам, наділених надприродними силами і властивостями (чорнокнижники, вовкуни, нічники, дводушники та ін.). Особи, яких народна уява наділяла надзвичайними властивостями, їх характеристики були на Закарпатті переважно такими самими, як і в традиційних народних віруваннях інших районів України. Хоча семантичне забарвлення цих назв могло бути іншим. Такими «непростими» вважалися люди, що мали чинити добро і зло, допомагати і шкодити [15, с. 19].

Варто виділити й особливе ставлення до небесних світил, що переосмислюється в казках як світ вищий за світ людини, від якого персоналізований головний герой казки чекає допомоги у протистоянні злу, темним силам. Зазвичай, у казках Закарпаття Сонце діє як жива істота, перетворюється в жар-птицю чи королеву і пермагає зло. У народних прислів'ях і приказках з ним порівнюють - «Красний як сонечко» чи прохають - «Коби сонечко змилося». Вірили, що перед війнами, епідеміями, голодом стається затемнення Сонця, яке є своєрідним попередженням людству і вимогою покаятись у скоєних гріхах. Народні казки затемнення Сонця пов'язують з діяльністю злих духів і його боротьбою із змієм («шарканню»). У цій боротьбі Сонце, як свята й божественна сила, завжди виходить переможцем. З цього приводу Федір Потушняк писав: «...Сонце виступає позитивною силою, що допомагає світлим силам у боротьбі з силами темноти. Тому Сонце й нині охоче зображують на вишивках, різьбі (коло, хрест, квадрат, ромб). На честь Сонця розкладають вогнища та співають пісні» [7, с. 176]. У казках «Дідо-всевідо» і в «Казці про вугляра» образ сонця втілено в персоналізаціях старого мудрого дідуся-сонця і його матері [2, 15–24].

Слід згадати роль особливих магічних дій за участі зооморфних та флористичних елементів, що присутні у віруваннях українців і змістовно переосмислюються в казкарстві Закарпаття, який відображено у працях Федора Потушняка, дослідник подає детальний опис повір'їв, зв'язаних з рослинами і тваринами («Ростина в народнім віруванні», («Гад в народнім віруванні», «Звірі і птахи в народнім віруванні») [15].

У статті «Ростина в народнім віруванні» автором описуються способи, місце і час використання і значення різних магічних актів, здійснюваних за допомогою рослин. Магічний акт відбувається завжди на межиріччі, роздоріжжі або неприступних місцях. Мають значення при здійсненні магічних дій часове визначення, полудень, північ, перед сходом і заходом сонця, слабкого місяця, а також свята і відповідні обряди [15, с. 17].

На святого Юрія, як і на Зелені свята, обвішують ворота березовим або липовим галуззям. Це символізувало похід весни, зеленості, що є почитанням «духу дерев» – їх животворної сили. На Юрія також збирають чародійне зілля, як правило увечері, до кожного зілля доторкнуться палицею, щоб йому не зашкодили відьми. Біля зілля лягають спати без вогню, обводячи довкола себе коло, щоб нечисті сили не мали доступу. Рано-вранці починають збирати зілля. Перед кожним зіллям треба стати і сказати. «Беру зілля незнане, аби було хосенне». Повертаючись із зіллям, треба оминати всяку зустріч. Детально описані дослідником також вірування про птахів і звірів, зокрема і про ті залишки старовинного народного світогляду, які пов'язані з поклонінням їм як тотему [15, 17–18].

Висновки. Варто підкреслити, що демонологічні образи віддавна і донині, віддзеркалюючи світоглядні основи народної культури, крізь переосмислення в казках, повір'ях, приказках транслюють етнокультурний ментальний код народу. Протистояння демонічних сил – високим духовним символом у народних казках Закарпаття відтворюють одвічне метафоричне протистояння двох протилежностей, двох світів – темного і світлого.

Варто зауважити, що тривала збереженість на Закарпатті натуральних і напівнатуральних господарських устоїв, панування патріархальних відносин у сімейному і громадському побуті обумовили консервацію у цьому регіоні давніх світоглядних понять, уявлень і вірувань з давніми анімистичними і антропоморфічними поглядами на сили і явища природи з людьми, наділеними надприродними силами і можливостями, з тваринами і рослинами, предметами і явищами природи, духами та демонічними істотами, магічними діями, чаруваннями, ворожінням, добрими і поганими прикметами. Зауважимо, що національні світоглядні сентенції поступаються загальному анімізму, що займає поважне місце у світогляді закарпатських українців, як вважав Ф. Потушняк. Дослідник стверджував, що світ фізичних явищ через таку причинність рідкісний і обмежений речами суто реальними.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гнатюк В. Казки Закарпаття / Володимир Гнатюк/ Упоряд., підгот. текстів, вступна стаття, прим, та словник І. Хланті. - Ужгород: Карпати, 2001. - 382 с.
2. Дідо-всевідо. Закарпатські народні казки / Запис текстів та впорядкування П. Лінтура. - Ужгород:

- «Карпати», 1969. - 239 с.
3. Закарпатські казки Андрія Калина : українські народні казки в записках П.В. Лінтура ; упоряд. Г.Ігнаровича. – Ужгород, 1955. – 216 с.
4. Казки Верховини. Українські народні казки / Упоряд. Іван Чендей. - Ужгород: Закарпатське обласне видавництво, 1960. – 389 с.
5. Казкар : Народні казки Українських Карпат / [упоряд., підгот. текстів, приміт. та слов. І.В.Хланти ; вступ. ст. І. В. Хланти, Р. А. Офіцинського]. – Ужгород : Карпати, 1996. – 281 с.
6. Казки зелених гір : Закарпатські казки Михайла Галиці / [запис., упоряд. та ред. П. Лінтура, І. Чен-дея ; вступ. ст. П. Лінтура]. – Ужгород : Карпати, 1965. – 238 с.
7. Потушняк Ф. Сонце, луна, звізди і небеса в народном вірованії / Ф. Потушняк // Народна школа. – Ужгород. : 1940/1941. – № 9. – С. 175–180.
8. Потушняк Ф. Чорт и домовик / Ф. Потушняк // Русское слово. – Ужгород. - 1940. – № 16. – С. 9 – 10.
9. Потушняк Ф. Демони в народному вірованії / Ф. Потушняк // Русское слово. – Ужгород. : 1940. – № 15. – С. 5 – 10.
10. Потушняк Ф. Відьма та її признаки / Ф. Потушняк // Літературна неділя. – Ужгород. : 1944. – Річник IV. – С. 223 – 225.
11. Таємниця скляної гори. Закарпатські народні казки, зібрані М. Фінцицьким / Переклад з угорської та передмова Ю. Шкробинця. - Ужгород: «Карпати», 1975. – 187 с.
12. Тиводар М. Етнографія Закарпаття / М. Тиводар. Ужгород.: «Гражда», 2011. – С. 407.
13. Тиховська О. М. Система персонажів чарівних казок Закарпаття: психоаналітичний аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.07 «фольклористика» / О. М. Тиховська. – Львів. – 20 с.
14. Євген Фенцик. Сліди дrevньослов'янської міфології у нас / Фенцик Євген // Листок. – Ужгород.: 1886. – № 6. – С. 257– 261.
15. Федака П. Народна культура українців Закарпаття / П. Федака . Ужгород.: «Просвіта» , 2002. - С. 112.

Стаття надійшла до редакції 17.07.2015

REFERENCES:

1. *Gnatjuk V. (Kazky Zakarpattja) (Tales of Transcarpathia)*. - Uzhgorod: *Karpaty*, 2001. - 382 p.
2. *Dido-vsevido. (Zakarpats'ki narodni kazky) (Transcarpathian Folk Tales)*. – Uzhgorod: «*Karpaty*», 1969. - 239 p.
3. *Zakarpatski kazky Andrija Kalyna (Tales of Transcarpathia)*. – Uzhgorod, 1955. – 216 p.
4. *(Kazky Verhovyny. Ukrainski narodni kazky) Verhoviny tales. Ukrainian Folk Tales)*. – Uzhgorod: *Zakarpatske oblasne vydavnytstvo*, 1960. – 389 p.
5. *Kazkar : Narodni kazky Ukrai'nskyh Karpat (Storytellers, folk tales green Carpathians)*. – Uzhgorod : *Karpaty*, 1996. –281 p.
6. *Kazky zelenyh gir : Zakarpatski kazky Myhajla Galyci (Tales of the Green Mountains, Transcarpathian tales Michael Halytsya)*. – Uzhgorod : *Karpaty*, 1965. – 238 p.
7. *Potushnjak F. (Sonce, luna, zvizdy i nebesa v narodnom virovani) (The sun, moon, stars, heaven in people's beliefs) / Narodna shkola*. – Uzhgorod. : 1940/1941. – № 9.175–180 pp.
8. *Potushnjak F. (Chort y domovyk) (The Devil and brownie) / Russkoe slovo*. – Uzhgorod. - 1940. – № 16. –9 – 10 pp.
9. *Potushnjak F. (Demyny v narodnom virovani) (Demons in folk beliefs) Russkoe slovo*. – Uzhgorod. : 1940. – № 15. –5 – 10. pp.
10. *Potushnjak F. (Vidima ta ii pryznaky) (Witch and its features) / Literaturna nedilja*. – Uzhgorod. : 1944. – Richnyk IV. – 223 – 225 pp.
11. *Tajemnycja skljanoi gory. Zakarpatski narodni kazky (The Mystery of the glass mountain. Transcarpathian Folk Tales)*. – Uzhgorod: «*Karpaty*», 1975. – 187 p.
12. *Tyvodar M. (Etnografija Zakarpattja) (Ethnography Zakarpattia)*.- Uzhgorod.: «*Grazhda*», 2011. – 407 p.
13. *Tyhovska O. M. (Systema personazhiv charivnyh kazok Zakarpattja: psychoanalytychnyj aspekt) (System fairy tales characters Transcarpathia. psychoanalytic dimension)*. – L'viv. – 20 p.
14. *Jevgen Fencyk. (Slidy drevnyeslovjans'koi' mifologii' u nas) (Traces drevnyeslovjanskoyi mythology us)* – Uzhgorod.: 1886. – № 6. – 257– 261 pp.
15. *Fedaka P. (Narodna kultura ukrainciv Zakarpattja) (Popular culture Ukrainian Transcarpathia)* . - Uzhgorod.: «*Prosvita*» , 2002. - . 112 p.

Олійник Вікторія Вікторівна - кандидат культурології, доцент
Мукачівський державний університет
Адреса: 89608, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26
E-mail: Magda_Gorvat@mail.ru

Oliinyk Viktoriya Viktorivna – PhD in cultural science, associate professor
Mukachevo state university
Address: 26, Uzhhorods'ka Str., Mukachevo, 89608, Ukraine
E-mail: Magda_Gorvat@mail.ru